

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ

Методичні вказівки
до проведення практичних занять з дисципліни для здобувачів вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня

Електронний ресурс

Рецензенти:

О. О. Кашаба – кандидат історичних наук, доцент Навчально-наукового інституту «Українська інженерно-педагогічна академія» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

Д. Г. Руднік – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії, археології та гуманітарних наук Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

*Затверджено до розміщення в мережі Інтернет рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 11 від 25 червня 2025 року)*

М 54 Методика викладання історії : методичні вказівки до проведення практичних занять з дисципліни для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня [Електронний ресурс] / уклад. І. В. Щербина. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. – (PDF 50 с.)

Методичні вказівки до проведення практичних занять розроблені на основі завдань курсу, що базуються на робочій навчальній програмі дисципліни, і включають зміст програми курсу, завдання для організації та планування аудиторної та самостійної роботи, питання для самоконтролю, проблемно-пошукові завдання, таблиці, список літератури, рекомендованої для засвоєння курсу, питання для підсумкового контролю, письмові та тестові завдання.

УДК 378.016:93/94](075.8)

© Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, 2025

© Щербина І. В., уклад., 2025

Зміст

Передмова.....	4
Загальні рекомендації щодо підготовки практичних занять.....	5
Практичне заняття 1. Формування системи історичних знань.....	8
Практичне заняття 2. Історичні знання та пізнавальні вміння учнів як компоненти змісту шкільної історичної освіти.....	13
Практичне заняття 3. Методи, прийоми та засоби викладання історії.....	17
Практичне заняття 4. Шкільний підручник як засіб навчання. Історичні джерела на уроці.....	21
Практичне заняття 5. Наочні засоби навчання історії.....	24
Практичне заняття 6-7. Урок як основна форма організації навчальної діяльності. Типологія уроків.....	28
Практичне заняття 8. Результати навчання. Система перевірки та оцінки рівнів навчальних досягнень учнів.....	32
Практичне заняття 9. Самостійна робота учнів.....	36
Практичне заняття 10. Позакласна та краєзнавча робота в школі.....	40
Практичне заняття 11. Образ сучасного педагога.....	43
Питання для підсумкового контролю.....	48

Передмова

Мета викладання нормативної навчальної дисципліни «Методика викладання історії» сформувати у здобувачів освіти комплексне уявлення про особливості методики навчання історії; надати знання основних закономірностей викладання історії України, допомогти оволодіти основними практичними вміннями навчання відповідного шкільного предмету; засвоїти теоретичні засади історичної дидактики та формування професійних умінь для використання в освітній та професійній діяльності.

Основні завдання вивчення дисципліни:

- ознайомлення здобувачів освіти із сучасними теоріями та концепціями навчання історії, а також нормативно-правовою базою викладання історії;
- розуміння цілей і змісту шкільної історичної освіти;
- опанування сучасними методами і технологіями викладання історії;
- вироблення умінь застосування на практиці дидактичних матеріалів, інтерактивних завдань, тестів;
- формування практичних навичок аналізу і самоаналізу уроків для вдосконалення педагогічної майстерності;
- формування у здобувачів освіти історичного мислення, вміння використовувати інформаційно-комунікаційні технології у викладанні історії;
- застосування здобувачами критичного аналізу історичних джерел і подій;
- формування національної свідомості, громадянської позиції та поваги до культурної спадщини;
- використання історії для виховання моральних та етичних цінностей.

Загальний обсяг курсу – 3 кредити, 90 годин. Практичні заняття складають 22 години (11 практичних занять).

Загальні рекомендації щодо підготовки до практичних занять

Нормативна навчальна дисципліна «Методика викладання історії» складається з лекційних, практичних занять і самостійної роботи. Під час лекційних занять розглядаються теоретичні питання, присвячені проблемам методики викладання історії як наукової дисципліни, формуванню системи історичних знань, а також знайомлять здобувачів освіти з методами навчання та формами організації навчально-виховного процесу з історії в загальноосвітніх закладах.

Практичні заняття – це навчальні заняття, під час яких здобувачі освіти під керівництвом викладача обговорюють проблему або тему і, спираючись на попередньо зібрану інформацію та аналізуючи різні точки зору, виробляють колективну думку, яка узагальнюється та коригується викладачем наприкінці заняття. Вони розширюють і закріплюють теоретичні знання з навчальної дисципліни, розвивають здатність до творчого мислення, формують навички самостійної роботи щодо аналізу, систематизації та узагальнення інформації, виховують уміння виступати з повідомленнями та брати участь в дискусії.

Підготовка до практичного заняття включає:

- ознайомлення з планом практичного заняття, методичними вказівками, запитаннями для повторення та самоперевірки, списком рекомендованої літератури;
- підбір та опрацювання літератури, що включає – складання нотатків, опорного конспекту або тез як наслідок опрацювання кількох літературних джерел;
- посилання на джерело відомостей з повними бібліографічними даними є обов'язковим;
- підготовка тексту свого повідомлення чи виступу;
- обміркування відповідей на запитання для повторення;
- виконання окремих завдань (тести, таблиці тощо), передбачених планом практичного заняття.

Мета практичних занять полягає у тому, щоб навчити здобувачів вищої освіти самостійно працювати з науковою та навчально-методичною літературою, з періодичною пресою та часописами та історичними джерелами тощо.

У результаті вивчення теми практичного заняття здобувач вищої освіти повинен знати:

- методологію та методику наукового дослідження;
 - категоріальний апарат наукового дослідження;
 - основні види наукових досліджень у вищій школі;
 - структуру та зміст етапів дослідницької роботи.
- уміти:
- підготувати наукові тези, доповідь, рецензію;

- застосовувати реферативний виклад матеріалу;
 - знаходити наукову інформацію та працювати з історичними та історіографічними джерелами;
 - користуватися різними формами викладу матеріалів наукового дослідження.
- Робота в аудиторії під час практичного заняття передбачає:
- виступ з повідомленням з теми заняття (доповідь-презентація, реферат чи доповнення);
 - відповідь на запитання або постановка запитання іншим виступаючим;
 - запис інформації, що вас зацікавила, та узагальнюючих висновків, зроблених викладачем;
 - розв'язання індивідуальних письмових завдань, тестів та ін.

Вимоги та рекомендації до написання реферату

Реферат – одна із форм самостійного опанування студентом певних знань. Для його підготовки підбирається спеціальна література, робляться виписки, які згодом компонують відповідно до поставлених завдань. Кінцевий результат написання реферату – оприлюднення його результатів.

Структура реферату: титульний аркуш, зміст, вступ, 2-3 розділи, висновки, список використаної літератури. Загальний обсяг реферату: до 10 – 12 сторінок, з них до 2 сторінок – вступ, 0,5 сторінки – висновки.

Відлік сторінок починають з титульного аркуша. Проте титульний аркуш і аркуш «зміст» не нумерують, а починають із третього аркуша – «ВСТУП» – у верхньому правому куті із цифри «3».

У вступі зазначають актуальність теми, особисте ставлення до обраної проблеми, хронологічні та територіальні рамки дослідження. Потім дають аналіз використаної літератури, вказуючи внесок кожного автора в розкриття проблеми. І нарешті – визначають мету та завдання роботи.

Кожен розділ, як правило, є розкриттям суті одного із завдань, який завершується висновком. Можна використовувати ілюстрації.

У висновках до реферату підводять загальні підсумки роботи.

Обов'язковою умовою для написання реферату є текстові посилання на використану літературу. У кінці речення ставлять квадратні дужки, в яких зазначають порядковий номер появи в тексті джерела і сторінку, з якої зроблено пряме цитування тексту чи просто передача суті матеріалу, наприклад [4, с. 37].

Список використаної літератури складають в міру появи посилань у тексті. При цьому зазначають загальну кількість сторінок книги чи статті.

Зразок складання бібліографічного покажчика:

а) книга із зазначенням автора:

Горохівський П. І. Методика викладання історії: Курс лекцій для студентів денної та заочної форм навчання. Умань : ПП Жовтий О.О, 2013. 294 с.

б) книга без зазначення автора:

Методика навчання історії в школі / О.І. Пометун, Г.О. Фрейман. К.: Генеза, 2010. 328 с.

в) багатотомне видання:

Давня історія України: В 2 т. К.: Либідь, 1995. Т. 2. 220 с.

г) стаття часопису:

Захарін С. Роль туризму у справі збереження та популяризації об'єктів національної культурної спадщини // Актуальні питання національної культурної спадщини як туристичного ресурсу. 2020. № 3. С. 224-240.

Кількість використаної літератури має бути не менше 5 джерел. При цьому, по можливості, бажано використати найновіші видання.

Висока оцінка за виконання реферату залежить від дотримання усіх вище перелічених вимог та успішного захисту. Виступ (до 10 хв.) має передати основні положення реферату. При цьому особливо враховується вільне володіння матеріалом, вміння аргументовано обстоювати свою думку та зацікавити аудиторію.

Рекомендації до створення презентації

1. Презентацію потрібно виконувати після того, коли розроблена її загальна структура, зібраний ілюстративний матеріал.

2. Ілюстрації потрібно подавали лише ті, які відповідають тематиці, мають високу якість.

3. У першому слайді необхідно внести заголовок, автора, мету роботи.

4. Спочатку доцільно ввести на слайді текст презентації, а потім додати до неї ілюстрації.

До тексту презентації доцільно додати таблиці, діаграми, схеми.

При виконанні презентації необхідно частіше натискати на кнопку «Зберегти».

Оформлення презентації

Естетичний аспект. При розробці презентації необхідно дотримуватися певної логічної схеми викладу. Оформлення узгоджується зі змістом і акцентує увагу на важливих моментах теми.

Діаграми та рисунки. Зображення виконані на високому рівні, вдало розташовані, стосуються теми і допомагають розкрити його зміст.

Текст, кольорове оформлення, фон. Текст легко читається. Фон неяскарий і добре пасує до кольору тексту і графіки.

Списки і таблиці. Списки і таблиці правильно розроблені і вдало розташовані.

Критерії оцінювання презентації у форматі Microsoft PowerPoint

1. Чіткість, лаконічність, доступність мультимедійної інформації, яка розкриває тему.
2. Грамотність оформлення слайдів: у роботі немає орфографічних і граматичних помилок.
3. Інформативність ілюстративного матеріалу та доцільність співвідношення «текст — рисунок».

Розділ 1. Методика викладання історії як наукова дисципліна

Практичне заняття 1. Формування системи історичних знань. Сучасна історична освіта в Україні

План

1. Етапи розвитку історико-методичної думки в Україні та методики навчання історії до XIX ст.
2. Розвиток шкільної історичної освіти у XX ст.
3. Етапи формування нової концепції історичної освіти наприкінці XX-поч. XXI ст.
4. Шкільна історична освіта в країнах Євросоюзу.

Мета практичного заняття: ознайомити студентів із процесом розвитку методики викладання історії, особливостями історичної освіти в Україні та Європі, а також із сучасними підходами до навчання історії.

Ключові поняття та терміни: методика викладання історії, історична освіта, компетентнісний підхід, Нова українська школа (НУШ), ідеологізація освіти, європейські освітні стандарти.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Скласти схему або таймлайн основних подій розвитку історичної освіти до XIX ст.

Завдання 2. Скласти SWOT-аналіз сучасної історичної освіти в Україні. SWOT-аналіз дозволяє оцінити *сильні та слабкі* сторони історичної освіти, а також *можливості й загрози*, які можуть вплинути на її розвиток.

Завдання 3. Скласти порівняльну таблицю особливостей викладання історії в Україні та одній із країн ЄС.

Критерій	Україна	Країна ЄС
Структура освіти		
Місце історії в навчальній програмі		
Основні періоди вивчення		
Методи викладання		

Підручники та навчальні матеріали		
Акцент на національну історію		
Іспити та оцінювання		

Тематика рефератів

1. Еволюція методики викладання історії в Україні: від Київської Русі до сучасності.
2. Історична освіта в Україні у XX ст.: виклики та трансформації.
3. Реформи історичної освіти в незалежній Україні: досягнення та перспективи.
4. Викладання історії в радянській школі: засоби маніпуляції та ідеологічний контроль.
5. Шкільна історична освіта в Європі: порівняльний аналіз методик викладання.

Тестові завдання

1. Який навчальний заклад відігравав ключову роль у викладанні історії в Україні у XVII-XVIII ст.?

- A) Львівський університет;
- B) Києво-Могилянська академія;
- C) Харківський колегіум;
- D) Острозька академія.

2. Який із підходів є основним у сучасній історичній освіті України?

- A) Ідеологічний підхід;
- B) Компетентнісний підхід;
- C) Енциклопедичний підхід;
- D) Хронологічний підхід.

3. Які зміни в історичній освіті відбулися після 1991 року?

- A) Повернення до радянських методик навчання;
- B) Введення єдиного підручника для всіх шкіл;
- C) Демоніфікація підручників, оновлення програм;
- D) Вилучення української історії зі шкільного курсу.

4. Який навчальний курс впроваджено в Новій українській школі (НУШ) замість традиційного викладання історії?

- A) Історія України та всесвітня історія;
- B) Інтегрований курс "Досліджуємо історію та суспільство";
- C) Соціальні науки;
- D) Історія рідного краю.

5. Який із перелічених принципів НЕ є характерним для європейської історичної освіти?

- A) Критичне мислення;
- B) Акцент на національну історію без контексту світової;
- C) Використання цифрових технологій;
- D) Методика проєктного навчання.

6. Який підручник історії для середньої школи був домінуючим у радянській Україні?

- A) "Історія України" за редакцією О. Субтельного;
- B) "Короткий курс історії ВКП(б)";
- C) "Історія України" за редакцією І. Крип'якевича;
- D) "Всесвітня історія" під редакцією ЮНЕСКО.

7. Яке головне завдання сучасної історичної освіти в Україні?

- A) Запам'ятовування дат і подій;
- B) Формування критичного мислення та громадянської свідомості;
- C) Використання радянських методів навчання;
- D) Викладання історії без аналізу джерел.

8. Який формат навчання історії активно використовується в країнах ЄС?

- A) Монотонні лекції та контрольні роботи;
- B) Дискусії, дебати, дослідницькі проєкти;
- C) Запам'ятовування фактів без критичного осмислення;
- D) Тільки друковані підручники без цифрових технологій.

9. Який принцип реалізується у сучасному викладанні історії в Україні відповідно до компетентнісного підходу?

- A) Домінування фактологічного матеріалу;
- B) Акцент на формування історичної свідомості та вмінь працювати з джерелами;
- C) Викладання історії тільки через політичні події;
- D) Використання лише підручника як основного джерела знань.

10. Який сучасний метод викладання історії передбачає самотійну дослідницьку роботу учнів над певною темою?

- А) Лекційний метод;
- В) Проєктне навчання;
- С) Запам'ятовування тексту підручника;
- Д) Диктант на історичну тему.

Питання для обговорення

1. Які ключові етапи виокремлюють у розвитку історичної освіти?
2. Охарактеризуйте активні методи навчання дореволюційної школи.
3. Як політичні події впливали на історичну освіту?
4. Які документи пропонують для вивчення в рамках шкільної історичної освіти в країнах ЄС?
5. Визначте, які завдання стоять перед сучасною шкільною історичною освітою в умовах реформування середньої освіти в країні.
6. Чи достатньо сучасна історична освіта відповідає викликам часу?

Рекомендована література

1. Горохівський П. І. Методика викладання історії: Курс лекцій для студентів денної та заочної форм навчання. Умань : ПП Жовтий О.О., 2013. 294 с.
2. Горохівський П.І. Теорія і методика навчання історії: Курс лекцій: Навчальний посібник у 3-х частинах для студентів денної та заочної форми навчання. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2016. 370 с.
3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. - [URL:https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/](https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/)
4. Єгоров Г. Експерти Ради Європи про форми і методи викладання історії // Історія в школі. –2000. – № 10. – С.8 – 11.
5. Концепція Нової української школи. 2018. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkola-compress>
6. Концепція розвитку педагогічної освіти. 2018. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptiyirozvitky-pedagogichnoyi-osviti>

7. Методика навчання історії в школі / О.І. Пометун, Г.О. Фрейман. К.: Генеза, 2010. 328 с.
8. Пометун О. І. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі : методичний посібник / О. І. Пометун, Н. М. Гупан, В. С. Власов. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 208 с.
9. Яковенко Г.Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. 324 с.

Практичне заняття 2. Історичні знання та пізнавальні вміння учнів як компоненти змісту шкільної історичної освіти

План

1. Структура історичних знань школярів.
2. Історичні факти і поняття та їх роль у вивченні історії.
3. Поняття про вміння в методиці навчання історії.
4. Логічне та історичне мислення: поняття, структура і принципи застосування.
5. Медіаграмотність, критичне мислення та шкільна історична освіта.

Мета практичного заняття: ознайомити студентів з теоретичними засадами формування історичних компетентностей учнів; розвинути практичні навички застосування методів та прийомів активного навчання для формування історичних компетентностей; сприяти формуванню критичного мислення та медіаграмотності у контексті історичної освіти.

Ключові поняття та терміни: інтерпретація, історичні знання, вміння та навички, історичне мислення, історичне поняття, історичний факт, історичні уявлення, критичне мислення, логічне мислення, медіаграмотність.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Дослідити значення історичних фактів і понять у формуванні історичного мислення школярів.

Методика виконання:

- обрати історичну тему і поділити її зміст на історичні факти та поняття;

- створити завдання для школярів, які допоможуть засвоїти та розрізняти історичні факти та поняття (наприклад, вправи на співвіднесення понять і фактів, завдання на встановлення зв'язків між подіями);
- розробити тест або кросворд для перевірки знання історичних фактів та понять;
- проаналізувати, як сучасні підручники пояснюють історичні факти і поняття (знайти сильні та слабкі сторони подання матеріалу).

Завдання 2. Дослідити, як розвивати в учнів логічне та історичне мислення.

Методика виконання:

- визначити відмінності між логічним та історичним мисленням на прикладі аналізу історичних подій;
- розробити завдання для учнів, які сприяють розвитку історичного мислення (наприклад, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між подіями, аналіз альтернативних сценаріїв розвитку історичних подій);
- виконати вправу «Альтернативна історія»: змодельовати подію в історії України з іншим результатом та обґрунтувати можливі наслідки.

Завдання 3. Дослідити, як розвивати медіаграмотність та критичне мислення учнів на уроках історії.

Методика виконання:

- проаналізувати сучасні медіа-джерела (статті, відео, пости у соцмережах) та визначити приклади маніпуляцій історичними фактами;
- розробити пам'ятку для школярів «Як розпізнати маніпуляції в історичних текстах»;
- провести дискусію або дебати на історичну тему, в якій використовуються різні джерела інформації (підручники, документи, публікації у медіа);
- розробити урок або інтерактивну вправу, що сприятиме формуванню критичного мислення в учнів (наприклад, аналіз різних точок зору на одну історичну подію).

Тематика рефератів

1. Сутність та структура історичної компетентності учнів.
2. Формування історичних знань та вмінь учнів: традиційні та інноваційні підходи.

3. Розвиток критичного мислення та медіаграмотності на уроках історії.
4. Розвиток критичного мислення учнів за допомогою історичних документів.

Тестові завдання

1. *Що є основними компонентами історичних знань учнів?*
 - A) Факти, поняття, ідеї, судження;
 - B) Математичні формули та аксіоми;
 - C) Фантастичні оповідання та гіпотези;
 - D) Лише дати та події.
2. *Яка роль історичних фактів у вивченні історії?*
 - A) Вони є основою для аналізу та узагальнень;
 - B) Вони є лише датами, які треба запам'ятати;
 - C) Вони не мають значення, головне – теорія;
 - D) Вони використовуються лише у хронологічних таблицях.
3. *Яке з наведених понять є історичним?*
 - A) Теорема Піфагора;
 - B) Французька революція;
 - C) Логарифмічна функція;
 - D) Фотосинтез.
4. *Визначте, які з наведених умінь належать до групи загальноісторичних:*
 - A) Визначення причин і наслідків подій;
 - B) Ведення ділового листування;
 - C) Аналіз історичних джерел;
 - D) Вміння малювати карти.
5. *Які методи формування історичних умінь використовуються у школі? (Виберіть два варіанти)*
 - A) Робота з історичними документами;
 - B) Вправи на граматичний аналіз;
 - C) Дискусії та дебати;
 - D) Виконання лабораторних робіт.
6. *Яке з тверджень відповідає суті історичного мислення?*
 - A) Воно передбачає виключно відтворення фактів;
 - B) Воно пов'язане з виявленням закономірностей розвитку

- суспільства;
С) Воно не потребує використання джерел;
D) Воно обмежується запам'ятовуванням імен та подій.
7. *Знайдіть зайве у логічних операціях, що використовуються в історичному мисленні:*
A) Порівняння;
B) Аналіз;
C) Гіпотеза;
D) Кон'юнкція.
8. *Що є основним принципом медіаграмотності в історичній освіті?*
A) Віра у всі історичні джерела без перевірки;
B) Критичний аналіз інформації з медіа;
C) Використання тільки соціальних мереж для вивчення історії;
D) Заперечення всіх історичних подій.
9. *Які з наведених дій допомагають уникнути фейкової історичної інформації? (Оберіть три варіанти)*
A) Аналіз авторитетності джерела;
B) Використання лише одного джерела;
C) Перехресна перевірка фактів;
D) Довіра до інформації, яка емоційно впливає.
10. *Чому критичне мислення є важливим для шкільної історичної освіти?*
A) Допомагає оцінювати достовірність інформації;
B) Змушує учнів запам'ятовувати більше фактів;
C) Полегшує складання тестів;
D) Дозволяє уникати запитань на уроках.

Питання для обговорення

1. Які основні компоненти структури історичних знань школярів?
2. У чому полягає різниця між історичним фактом і історичним поняттям?
3. Які основні вміння формуються в учнів у процесі вивчення історії?
4. Які принципи застосування історичного мислення є ключовими у викладання історії?

5. Як розвиток медіаграмотності допомагає учням критично оцінювати історичні джерела?
6. Які методи можна використовувати для розвитку критичного мислення у процесі навчання історії?

Рекомендована література

1. Горохівський П. І. Методика викладання історії: Курс лекцій для студентів денної та заочної форм навчання. Умань : ПП Жовтий О.О, 2013. 294 с.
2. Горохівський П.І. Теорія і методика навчання історії: Курс лекцій: Навчальний посібник у 3-х частинах для студентів денної та заочної форми навчання. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2016. 370 с.
3. Методика навчання історії в школі / О.І. Пометун, Г.О. Фрейман. К.: Генеза, 2010. 328 с.
4. Пометун О. І. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі : методичний посібник / О. І. Пометун, Н. М. Гупан, В. С. Власов. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 208 с.
5. Сморжевська О. Основи шкільної історичної освіти : навчальний посібник / О. Сморжевська. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2023. 100 с.
6. Стефанюк Г.В. Розвиток історичного та логічного мислення на уроках історії : навч.-метод. посібник / Г.В. Стефанюк. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, 2018. 62 с.
7. Яковенко Г.Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. 324 с.

Практичне заняття 3. Методи, прийоми та засоби викладання історії.

Словесний метод

План

1. Засоби навчання, їх класифікація і характеристика.
2. Поняття про методи і прийоми навчання історії. Вибір методів і прийомів навчання.
3. Частково-пошуковий (евристичний) та дослідницький методи.
4. Усне слово вчителя.

Мета практичного заняття: закріпити теоретичні знання студентів про методи, прийоми та засоби викладання історії; розвинути практичні навички застосування словесних методів навчання; сформувати вміння аналізувати та обирати оптимальні методи для різних навчальних ситуацій.

Ключові поняття та терміни: дослідницький метод, евристичний метод, засоби навчання, інтерактивний метод, метод навчання, наочні методи, практичні методи, прийоми навчання, усне слово.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Методи навчання в дії. Обрати історичний період чи подію та продемонструвати як можна подати її за допомогою різноманітних методів та прийомів навчання.

Методика виконання:

- обрати тему (на ваш вибір);
- розробити два подання цієї теми: один з використанням традиційних методів (лекція, бесіда, розповідь), а інший – із застосуванням інтерактивних прийомів (рольова гра, дебати, історична реконструкція тощо);
- створити презентацію, в якій демонструються та аналізуються дані підходи.

Завдання 2. «Детективи історії». Студенти перетворюються на історичних детективів і мають дослідити певну подію або явище, застосовуючи евристичний та дослідницький методи.

Методика виконання:

- обрати історичну проблему або подію, що має суперечливі інтерпретації;
- використовуючи евристичний метод, скласти серію питань, які допоможуть знайти відповіді;
- провести «дослідницьке розслідування»: знайти кілька джерел інформації (підручники, статті, відеоматеріали), проаналізувати їх та сформулювати власний висновок;
- представити результати у формі доповіді або презентації.

Тематика рефератів

1. Роль усного слова вчителя у формуванні історичної свідомості учнів.

2. Візуалізація історичних подій: можливості наочних засобів навчання.
3. Евристичний метод та його застосування на уроках історії.
4. Дослідницька робота на уроках історії як засіб активації пізнавальної діяльності учнів.

Тестові завдання

1. *Що належить до засобів навчання?*
 - A) Тільки підручники і карти;
 - B) Матеріальні та нематеріальні джерела, що забезпечують процес навчання;
 - C) Лише інтерактивні технології;
 - D) Виключно дидактичні ігри.
2. *Що є головною відмінністю між методом та прийомом навчання?*
 - A) Метод – ширша категорія, прийом – її складова;
 - B) Це абсолютно синонімічні поняття;
 - C) Прийоми важливіші за методи;
 - D) Методи не можуть змінюватися в процесі навчання.
3. *Який із методів навчання є активним?*
 - A) Лекція;
 - B) Історичний диктант;
 - C) Робота з документами;
 - D) Читання підручника.
4. *Яка головна мета частково-пошукового методу?*
 - A) Запам'ятовування великого обсягу інформації;
 - B) Формування навичок самостійного пошуку знань;
 - C) Механічне відтворення фактів;
 - D) Повторення вивченого матеріалу;
5. *Що є характерною рисою дослідницького методу?*
 - A) Використання виключно підручника;
 - B) Підготовка учнями власних міні-досліджень;
 - C) Використання лише запитань і відповідей;
 - D) Чітке слідування інструкції вчителя.
6. *Яка форма усного слова вчителя є основною при поясненні нового матеріалу?*
 - A) Бесіда;
 - B) Лекція;

- С) Опитування;
 - Д) Аналіз документів.
7. *Який прийом усного слова вчителя допомагає розвивати критичне мислення?*
- А) Викладення матеріалу у формі монологу;
 - В) Постановка проблемних питань;
 - С) Механічне заучування дат;
 - Д) Використання лише репродуктивних завдань.
8. *Що є головною вимогою до мовлення вчителя на уроці?*
- А) Емоційність, чіткість, логічність;
 - В) Використання складних наукових термінів;
 - С) Максимальна швидкість пояснення;
 - Д) Виключно офіційний стиль мовлення.
9. *Чому важливо використовувати паузи в мовленні вчителя?*
- А) Для заповнення часу на уроці;
 - В) Щоб дати можливість учням осмислити матеріал;
 - С) Для зміни теми пояснення;
 - Д) Це не має значення.
10. *Що є основним джерелом знань при використанні репродуктивного методу?*
- А) Самостійне дослідження;
 - В) Робота з історичними документами;
 - С) Учитель або підручник;
 - Д) Перегляд документальних фільмів.

Питання для обговорення

1. Назвіть три активні методи навчання історії та коротко поясніть як їх можна використовувати на уроці.
2. Чим відрізняється дослідницький метод від пояснювально-ілюстративного?
3. Які існують основні класифікації засобів навчання?
4. Які критерії слід враховувати при виборі засобів навчання на уроках історії?
5. Дайте визначення понять «метод навчання» та «прийом навчання». Чим вони відрізняються?

Рекомендована література

1. Горохівський П. І. Методика викладання історії: Курс лекцій для студентів денної та заочної форм навчання. Умань : ПП Жовтий О.О., 2013. 294 с.
2. Горохівський П.І. Теорія і методика навчання історії: Курс лекцій: Навчальний посібник у 3-х частинах для студентів денної та заочної форми навчання. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2016. 370 с.
3. Курилів В.І. Методика викладання історії: Навч. посібник / В.І. Курилів. Харків; Торонто: ТОВ Вид-во «Ранок», 2008. 256 с.
4. Методика навчання історії в школі / О.І. Пометун, Г.О. Фрейман. К.: Генеза, 2010. 328 с.
5. Пометун О. І. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі : методичний посібник / О. І. Пометун, Н. М. Гупан, В. С. Власов. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 208 с.
6. Смержевська О. Основи шкільної історичної освіти : навчальний посібник / О. Смержевська. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2023. 100 с.
7. Стефанюк Г.В. Розвиток історичного та логічного мислення на уроках історії : навч.-метод. посібник / Г.В. Стефанюк. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, 2018. 62 с.
8. Яковенко Г.Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. 324 с.

Розділ 2. Методи навчання та форми організації навчально-виховного процесу з історії в загальноосвітньому закладі

Практичне заняття 4. Шкільний підручник як засіб навчання. Історичні джерела на уроці.

План

1. Здобутки і проблеми українського історичного підручникотворення на сучасному етапі.
2. Основні структурні компоненти підручника історії.
3. Класифікація текстів та особливості використання підручника на уроці історії.
4. Методика роботи з історичним документом.

5. Прийоми роботи з науково-популярною літературою.
6. Художня література на уроках історії, прийоми її використання.

Мета практичного заняття: Ознайомити студентів із сучасним станом українського історичного підручникотворення, його здобутками та викликами; визначити основні структурні компоненти підручника історії та їхню роль у навчальному процесі; опанувати класифікацію текстів у підручниках історії та методику їх використання; вивчити прийоми роботи з історичними документами, науково-популярною та художньою літературою на уроках історії.

Ключові поняття та терміни: історичний документ, методичний апарат підручника, науково-популярна література, підручник, підручникотворення, художня література у викладанні історії.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Дослідити як змінювалась подача історії України в підручниках різних років (наприклад, порівняйте видання 1990-х, 2000-х та 2020-х років).

Які теми стали більш або менш акцентованими?

Як змінилася мова викладу?

Чи з'явилися нові підходи до викладання історії?

Оформити свої висновки у вигляді **есе**.

Завдання 2. Методика роботи з історичним документом.

Методика виконання:

- обрати будь-який історичний документ (наприклад, уривок з літопису, Універсали Української Центральної Ради тощо);
- розробити план роботи з ним за схемою:
 1. Коротка характеристика документа (автор, час створення, історичний контекст).
 2. Аналіз основного змісту (ключові ідеї, значення).
 3. Комплекс завдань для учнів (аналіз, порівняння, інтерпретація).

Завдання 3. Обрати уривок із науково-популярної книги з історії (наприклад, праці Сергія Плохія, Ярослава Грицака, Наталії Яковенко, Тімоті Снайдера) і підготувати завдання для учнів:

1. Ключові ідеї тексту.
2. Порівняння з підручником: чи є відмінності в подачі матеріалу?

3. Дискусійне питання: чи впливає авторська точка зору на подачу історичних подій?

Завдання 4. Обрати художній твір, пов'язаний з історичною тематикою (наприклад, «Чорний ворон» Василя Шкляра, «Жовтий князь» Василя Барки, «Тигролови» Івана Багряного).

1. Визначити, які історичні події відображені в книзі.
2. Чи відповідає описане історичним фактам?
3. Які емоції та образи допомагають краще зрозуміти історичний контекст?
4. Як можна використовувати цей твір на уроці історії?

Тематика рефератів

1. Історичний документ як джерело знань: методика роботи з першоджерелами.
2. Методичний апарат підручника історії: як зробити навчання ефективним.
3. Роль художньої літератури у викладанні історії.
4. Аналіз розвитку українського підручникотворення та його перспективи.
5. Цифрові підручники: перспективи їх впровадження в українських школах.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть основні структурні компоненти підручника історії та їхнє призначення.
2. Як класифікуються тексти в підручнику історії?
3. Які прийоми роботи з історичним документом є найбільш ефективними?
4. Чим відрізняється науково-популярна література від підручника і як її можна використовувати на уроках історії?
5. Як можна інтегрувати історичні документи, науково-популярні тексти та художню літературу у вивчення історії в школі?
6. Які методичні прийоми дозволяють зробити роботу з підручником історії більш ефективною?

Рекомендована література

1. Горохівський П. І. Методика викладання історії: Курс лекцій для студентів денної та заочної форм навчання. Умань : ПП Жовтий О.О., 2013. 294 с.
2. Горохівський П.І. Теорія і методика навчання історії: Курс лекцій: Навчальний посібник у 3-х частинах для студентів денної та заочної форми навчання. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2016. 370 с.
3. Курилів В.І. Методика викладання історії: Навч. посібник / В.І. Курилів. Харків; Торонто: ТОВ Вид-во «Ранок», 2008. 256 с.
4. Методика навчання історії в школі / О.І. Пометун, Г.О. Фрейман. К.: Генеза, 2010. 328 с.
5. Пометун О. І. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі : методичний посібник / О. І. Пометун, Н. М. Гупан, В. С. Власов. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 208 с.
6. Сморжевська О. Основи шкільної історичної освіти : навчальний посібник / О. Сморжевська. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2023. 100 с.
7. Стефанюк Г.В. Розвиток історичного та логічного мислення на уроках історії : навч.-метод. посібник / Г.В. Стефанюк. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, 2018. 62 с.
8. Яковенко Г.Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. 324 с.

Практичне заняття 5. Наочні засоби навчання історії

План

1. Наочні засоби навчання історії, їх види.
2. Умовно-графічна наочність.
3. Історичні картини та портрети як історичне джерело.
4. Використання карикатур і фото у навчанні історії.

Мета практичного заняття: сформувати вміння і навички використання наочних засобів у викладанні історії; розглянути їхні види та методику застосування; проаналізувати роль історичних картин, портретів, карикатур і фотографій як джерел історичної інформації.

Ключові поняття та терміни: види наочності, історична карикатура, історична карта, історичний портрет, наочні засоби навчання історії, схеми, таблиці, умовно-графічна наочність.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Проаналізувати сучасні підручники з історії (1-2 видання) та визначити, які види наочності в них використовуються. Які з них найбільш ефективно сприяють засвоєнню матеріалу?

Завдання 2. Розробити умовно-графічний засіб (схему, таблицю, історичну карту, діаграму) для пояснення будь-якої історичної події чи процесу.

Завдання 3. Порівняти кілька історичних картин або портретів, що відображають одну й ту саму історичну подію або особу. Зробити висновки щодо їхньої об'єктивності та достовірності.

Завдання 4. Обрати історичну карикатуру і проаналізувати:

- Яку проблему або історичну подію вона висвітлює?
- Які засоби сатири використовуються?
- Наскільки карикатура є достовірним історичним джерелом?

Тематика рефератів

1. Наочні засоби навчання історії та їх значення у формуванні історичних знань.
2. Історичні картини як джерело знань про минуле: між мистецтвом і реальністю.
3. Роль карикатури у відображенні соціально-політичних процесів.
4. Фотографія як історичне джерело: проблема достовірності та інтерпретації.
5. Методи аналізу історичних картин, карикатур і фотографій на уроках історії.

Тестові завдання

1. Що належить до видів наочних засобів навчання історії?

- А) Умовно-графічні, образні, предметні;
- В) Текстові, усні, цифрові;
- С) Фізичні, віртуальні, комбіновані;
- Д) Літературні, технічні, соціальні.

2. Який із наведених прикладів є умовно-графічною наочністю?

- А) Фотографія українських повстанців;
- В) Політична карикатура;

С) Історична карта Гетьманщини;

Д) Картина «Битва під Крутами».

3. Яку функцію НЕ виконує наочність у навчанні історії?

А) Допомогає зрозуміти просторовий і часовий контекст подій;

В) Використовується для створення художніх творів;

С) Доповнює текстові джерела історичними візуалізаціями;

Д) Стимулює зацікавленість учнів та формує критичне мислення.

4. Що може бути історичним джерелом серед наведеного?

А) Схема суспільного устрою Київської Русі;

В) Репродукція картини про події Української революції;

С) Оригінальна фотографія проголошення Акту Злуки 1919 року;

Д) Діаграма чисельності населення Галицько-Волинської держави.

5. Яка особливість історичної картини як джерела?

А) Вона завжди точно відображає історичні події;

В) Вона може містити елементи художньої інтерпретації;

С) Вона створюється лише на основі офіційних документів;

Д) Вона містить лише об'єктивні факти.

6. Чим відрізняється історична карикатура від історичної фотографії?

А) Карикатура є документальним джерелом, а фото – ні;

В) Карикатура має сатиричний або критичний характер, тоді як фото фіксує реальність;

С) Карикатура передає лише позитивні моменти історії, а фото – негативні;

Д) Карикатура ніколи не може бути використана як історичне джерело.

7. Яка основна мета використання історичних фотографій у навчанні?

А) Декорування підручників;

В) Формування в учнів здатності аналізувати джерела та уявляти історичні події;

С) Демонстрація технічного прогресу фотографії;

Д) Розвиток художнього смаку.

8. Що відрізняє умовно-графічну наочність від інших видів?

А) Вона передає інформацію через символи, схеми та діаграми;

В) Вона є найбільш точною візуальною формою історичної інформації;

- С) Вона завжди ґрунтується лише на археологічних знахідках;
- Д) Вона не використовується в навчальному процесі.

9. Як слід аналізувати історичну картину як джерело інформації?

- А) Зважати на історичний контекст, автора та художній стиль;
- В) Вважати її повністю об'єктивною та точною;
- С) Ігнорувати художні прийоми, що використані у творі;
- Д) Аналізувати тільки з точки зору сучасних історичних знань.

10. Чому політичні карикатури є важливими джерелами для вивчення історії?

- А) Вони є офіційними державними документами;
- В) Вони дозволяють побачити суспільні настрої та ставлення до подій у певний період;
- С) Вони створені без жодних перебільшень і художніх засобів;
- Д) Вони використовуються лише для розваги, а не для історичних досліджень.

Питання для обговорення

1. Сформулюйте правила відбору наочних засобів навчання.
2. Проаналізуйте, яку роль відіграють наочні засоби у формуванні історичного мислення учнів?
3. Які основні види умовно-графічної наочності використовуються у викладанні історії?
4. Яку інформацію можуть передавати історичні карти та схеми?
5. Як слід аналізувати історичний портрет? На які деталі варто звертати увагу?
6. Чому карикатури є цінним історичним джерелом?
7. Які історичні події найчастіше висвітлювалися у карикатурах різних епох?

Рекомендована література

1. Горохівський П. І. Методика викладання історії: Курс лекцій для студентів денної та заочної форм навчання. Умань : ПП Жовтий О.О, 2013. 294 с.
2. Горохівський П.І. Теорія і методика навчання історії: Курс лекцій: Навчальний посібник у 3-х частинах для студентів денної та заочної форми навчання. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2016. 370 с.

3. Курилів В.І. Методика викладання історії: Навч. посібник / В.І. Курилів. Харків; Торонто: ТОВ Вид-во «Ранок», 2008. 256 с.
4. Методика навчання історії в школі / О.І. Пометун, Г.О. Фрейман. К.: Генеза, 2010. 328 с.
5. Пометун О. І. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі : методичний посібник / О. І. Пометун, Н. М. Гупан, В. С. Власов. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 208 с.
6. Смержевська О. Основи шкільної історичної освіти : навчальний посібник / О. Смержевська. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2023. 100 с.
7. Стефанюк Г.В. Розвиток історичного та логічного мислення на уроках історії : навч.-метод. посібник / Г.В. Стефанюк. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, 2018. 62 с.
8. Українська історія в кінофільмах: посібник для вчителя / Волошенюк О.В., Мокрогуз О.П., Новікова Л.Є. та інші. Київ: ЦВП, АУП, 2018. 57 с.
9. Яковенко Г.Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. 324 с.

Практичне заняття 6-7. Урок як основна форма організації навчальної діяльності. Типологія уроків

План

1. Класифікація, типи та форми проведення уроків історії.
2. Нетрадиційні уроки та методика їх проведення.
3. Ігрові технології навчання історії.

Мета практичного заняття: ознайомити студентів з класифікацією та різноманіттям типів і форм уроків історії в сучасній школі; розвинути вміння аналізувати типологічні ознаки уроків, добирати ефективні методи та прийоми відповідно до поставлених цілей навчання; ознайомити з методикою організації нетрадиційних уроків та ігрових форм навчання; сформувати практичні навички створення навчальних сценаріїв із використанням ігрових технологій.

Ключові поняття та терміни: ігрові технології навчання, класифікація уроків, методика проведення уроку, нетрадиційний урок, тип уроку, форма проведення уроку, урок.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Обрати один з типів уроку історії (наприклад, урок засвоєння нового матеріалу) та :

- визначити його мету, структуру, основні методи та прийоми;
- скласти короткий план-конспект на тему (за вибором) з курсу історії України.

Завдання 2. Розробити сценарій нетрадиційного уроку історії. Можна обрати одну з форм:

- урок-квест;
- урок-пресконференція;
- інтегрований урок (історія+література, історія+мистецтво).

Обов'язково необхідно зазначити тему, мету уроку, форму ігрової діяльності, очікувані результати.

Завдання 3. Створити фрагмент уроку з використанням ігрової технології:

- історичної вікторини;
- рольової гри;
- історичного брейн-рингу.

Описати гру, правила, ролі учнів та навчальний ефект.

Завдання 4. Опрацювати Державний стандарт базової середньої освіти та типовий навчальний план з історії України. Визначити:

- які компетентності мають формуватись під час уроку історії;
- які вимоги висуваються до структури та змісту сучасного уроку.

Тематика рефератів

1. Урок як дидактична система: структура, принципи, функції.
2. Класифікація та типологія уроків історії у сучасній педагогіці.
3. Інтерактивні методи як складова сучасного уроку історії.
4. Урок-гра як засіб формування історичної уяви та мислення школярів.
5. Нетрадиційні уроки історії: особливості організації та вплив на мотивацію учнів.
6. Роль учнівської самостійності у побудові сучасного уроку.
7. Методика організації дистанційного уроку історії: досвід, труднощі, перспективи.

Тестові завдання

1. Що є основною формою організації навчальної діяльності в школі?

А) Проєкт;

- В) Практичне заняття;
- С) Урок;
- Д) Екскурсія.

2. Який із типів уроку передбачає актуалізацію знань та засвоєння нового матеріалу?

- А) Урок узагальнення;
- В) Урок вивчення нового матеріалу;
- С) Урок контролю;
- Д) Урок формування навичок.

3. Виберіть усі правильні твердження про функції уроку:

- А) Освітня;
- В) Розважальна;
- С) Розвивальна;
- Д) Виховна.

4. Установіть відповідність між типом уроку та його характеристикою:

<i>Тип уроку</i>	<i>Характеристика</i>
А) Урок узагальнення	1. Ознайомлення з новим матеріалом
В) Урок формування умінь	2. Перевірка рівня засвоєння
С) Урок контролю	3. Аналіз і систематизація знань
Д) Урок вивчення нового	4. Практичне застосування знань

5. Упорядкуйте етапи уроку за логічною послідовністю:

1. Актуалізація знань
2. Підсумок уроку
3. Мотивація навчальної діяльності
4. Вивчення нового матеріалу
5. Перевірка домашнього завдання

6. Укажіть зайвий елемент у групі методів навчання:

- А) Інтерактивний;
- В) Ігровий;
- С) Розповідь;
- Д) Контроль.

7. Як називається урок, під час якого учні відтворюють події у формі театралізованого дійства?

_____.

8. Вставити пропущене слово:

Урок, на якому учні виступають у ролі історичних діячів, називається

_____.

9. Знайдіть пари «форма – приклад»:

Форма

Приклад

А) Урок-дебати	1. Демонстрація проекту
В) Урок-суд	2. Історичне слідство
С) Урок-презентація	3. Аргументування позицій

10. Який з наведених прикладів відповідає поняттю «інтерактивний метод»?

- А) Читання параграфа;
- В) Складання ментальної карти;
- С) Прослуховування лекції;
- Д) Робота з підручником.

Питання для обговорення

1. Що таке урок як форма організації навчального процесу?
2. Чим урок відрізняється від інших форм організації навчання (семінар, екскурсія, проект тощо)?
3. Назвіть основні типи уроків, які виокремлюють у педагогічній науці.
4. Які особливості проведення комбінованого уроку історії?
5. У чому переваги та недоліки використання нетрадиційних уроків?
6. Що таке «історична рольова гра»? Наведіть приклади.
7. Які труднощі можуть виникнути під час використання ігор на уроках історії?

Рекомендована література

1. Горохівський П. І. Методика викладання історії: Курс лекцій для студентів денної та заочної форм навчання. Умань : ПП Жовтий О.О., 2013. 294 с.
2. Горохівський П.І. Теорія і методика навчання історії: Курс лекцій: Навчальний посібник у 3-х частинах для студентів денної та заочної форми навчання. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2016. 370 с.
3. Железняк М.Г. Теорія та методика навчання історії. Чернівці: Книги-XXI. 2018.
4. Курилів В.І. Методика викладання історії: Навч. посібник / В.І. Курилів. Харків; Торонто: ТОВ Вид-во «Ранок», 2008. 256 с.
5. Методика навчання історії в школі / О.І. Пометун, Г.О. Фрейман. К.: Генеза, 2010. 328 с.

6. Пометун О. І. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі : методичний посібник / О. І. Пометун, Н. М. Гупан, В. С. Власов. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 208 с.
7. Пометун О.І. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2020.
8. Смержевська О. Основи шкільної історичної освіти : навчальний посібник / О. Смержевська. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2023. 100 с.
9. Стефанюк Г.В. Розвиток історичного та логічного мислення на уроках історії : навч.-метод. посібник / Г.В. Стефанюк. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, 2018. 62 с.
10. Яковенко Г.Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. 324 с.

Практичне заняття 8. Результати навчання. Система перевірки та оцінки рівнів навчальних досягнень учнів

План

1. Завдання та функції перевірки результатів навчання історії.
2. Види і форми перевірки знань учнів.
3. Технології оцінювання рівнів навчальних досягнень учнів з історії на сучасному етапі.
4. Технологія оцінювання у контексті компетентнісного підходу.

Мета практичного заняття: ознайомити учасників із сучасними підходами до перевірки та оцінювання результатів навчання учнів з історії; сформулювати розуміння функцій і видів оцінювання; навчити застосовувати компетентнісний підхід у процесі оцінювання; розвивати вміння добирати адекватні методи перевірки знань, умінь і навичок учнів.

Ключові поняття та терміни: експрес-опитування, критерії оцінювання, контрольна робота, очікуваний результат, періодичний контроль, підсумкова перевірка, продуктивно-пізнавальні запитання, репродуктивно-пізнавальні запитання, розширене опитування, самооцінювання, тематичний контроль, тестування, технологія оцінювання, усне опитування.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Розробити короткий фрагмент уроку історії (10-15 хвилин), де оцінювання реалізується за допомогою сучасних цифрових технологій та принципів компетентнісного підходу. Обґрунтувати вибір форм і критеріїв.

Завдання 2. Створити інфографіку, в якій коротко та наочно показати розвиток підходів до оцінювання в історичній освіті в Україні (від радянської до сучасної школи, включаючи компетентнісний підхід та цифрові інструменти).

Завдання 3. Створити авторську рубрику оцінювання для перевірки одного з таких видів діяльності учнів:

- історичне есе;
- міні-дослідження;
- аналіз історичного джерела.

Обов'язково додати навчальний кейс – опис завдання, яке отримають учні та приклад очікуваної відповіді.

Тематика рефератів

1. Трансформація підходів до оцінювання навчальних досягнень учнів в Україні (1991-2025 рр.).
2. Цифрові інструменти оцінювання в історичній освіті: огляд сучасних практик.
3. Методи оцінювання історичного мислення учнів середньої та старшої школи.
4. Психолого-педагогічні аспекти перевірки знань учнів з історії.
5. Портфоліо учня як форма накопичувального оцінювання з історії.

Тестові завдання

1. *Яке з наведених визначень найточніше передає суть формувального оцінювання?*
 - A) Система підсумкових балів після завершення теми;
 - B) Механізм контролю та покарання;
 - C) Поточне оцінювання, що допомагає учням покращити результат;
 - D) Спосіб визначення переможців олімпіад.
2. *Що з наведеного є прикладом компетентнісного завдання?*
 - A) Переписати параграф підручника;
 - B) Дати визначення терміну;
 - C) Проаналізувати джерело та обґрунтувати власну позицію;

D) Запам'ятати дату події.

3. Які функції виконує оцінювання навчальних досягнень? (2 правильні відповіді)

- A) Мотиваційна;
- B) Карательна;
- C) Діагностична;
- D) Репресивна.

4. Що з нижчепереліченого НЕ є критерієм оцінювання?

- A) Структурованість відповіді;
- B) Об'єм тексту;
- C) Аргументованість;
- D) Точність фактів.

5. Установіть відповідність між видом оцінювання та його характеристикою:

A) Тематичне;	1) Застосовується після вивчення теми;
B) Попереднє;	2) Дає учням можливість самовдосконалення;
C) Формувальне	3) Досліджує рівень на початку навчання

6. До усної форми перевірки знань належить:

- A) Реферат;
- B) Історична міні-вистава;
- C) Фронтальне опитування;
- D) Індивідуальний проєкт.

7. Оберіть дві форми роботи, які дозволяють оцінити навички роботи з історичним джерелом:

- A) Тест;
- B) Аналіз документу;
- C) Вправа з підручника;
- D) Історичне есе.

8. Формувальне оцінювання відрізняється тим, що воно:

- A) Завжди має цифровий формат;
- B) Застосовується лише в 1-4 класах;
- C) Зосереджене на розвитку учня;
- D) Заміщує підсумкову оцінку.

9. Опишіть коротко як учитель може забезпечити об'єктивність оцінювання учнівських есе з історії

Ваша відповідь _____

10. Наведіть приклад завдання з історії України, яке дозволяє оцінити критичне мислення учнів

Ваша відповідь _____

Питання для обговорення

1. Що таке навчальні досягнення і як вони визначаються в історичній освіті?
2. Які основні функції виконує перевірка результатів навчання учнів?
3. У чому полягає відмінність між поточним, тематичним і підсумковим оцінюванням?
4. Назвіть основні види і форми перевірки знань у викладанні історії.
5. Як цифрові інструменти змінюють підходи до оцінювання в сучасній школі?
6. У чому полягає роль самооцінювання та взаємооцінювання в процесі навчання?

Рекомендована література

1. Горохівський П. І. Методика викладання історії: Курс лекцій для студентів денної та заочної форм навчання. Умань : ПП Жовтий О.О., 2013. 294 с.
2. Горохівський П.І. Теорія і методика навчання історії: Курс лекцій: Навчальний посібник у 3-х частинах для студентів денної та заочної форми навчання. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2016. 370 с.
3. Железняк М.Г. Теорія та методика навчання історії. Чернівці: Книги-XXI. 2018.
4. Курилів В.І. Методика викладання історії: Навч. посібник / В.І. Курилів. Харків; Торонто: ТОВ Вид-во «Ранок», 2008. 256 с.
5. Методика навчання історії в школі / О.І. Пометун, Г.О. Фрейман. К.: Генеза, 2010. 328 с.
6. Пометун О. І. Компетентісно орієнтована методика навчання історії в основній школі : методичний посібник / О. І. Пометун, Н. М. Гупан, В. С. Власов. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 208 с.
7. Пометун О.І. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2020.
8. Сморжевська О. Основи шкільної історичної освіти : навчальний посібник / О. Сморжевська. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2023. 100 с.
9. Стефанюк Г.В. Розвиток історичного та логічного мислення на уроках історії : навч.-метод. посібник / Г.В. Стефанюк. Івано-

Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, 2018. 62 с.

10. Яковенко Г.Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. 324 с.

Практичне заняття 9. Самостійна робота учнів

План

1. Поняття і види самостійної роботи з історії.
2. Особливості самостійної роботи учнів з історії.
3. Самостійна робота учнів на уроках історії.
4. Домашнє завдання на уроках історії як елемент самостійної роботи учнів.

Мета практичного заняття: розкрити види, форми та методи організації самостійної роботи на уроках історії; сформувати у майбутніх учителів розуміння ролі домашнього завдання як складової самостійної діяльності; розвивати вміння аналізувати педагогічні ситуації, критично оцінювати методи роботи на уроках історії; формувати педагогічну рефлексію щодо організації навчального процесу.

Ключові поняття та терміни: домашнє завдання, методи навчання, пошуково-дослідницька діяльність, самостійна робота учнів, форми самостійної роботи.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Заповнити таблицю, доповнивши її прикладами конкретних завдань, які можуть бути реалізовані на уроках історії

Вид самостійної роботи	Форма роботи (індивідуальна/групова)	Приклад завдання з історії
Репродуктивна		
Продуктивна (творча)		
Пошуково-дослідницька		
Робота з історичними джерелами		

Завдання 2. Підготувати самостійну роботу для учнів з історії України або всесвітньої (на вибір). Розробити:

- 2 завдання для учнів з різним рівнем навчальних досягнень (середній та достатній/високий);

- коротке пояснення мети цих завдань;
- вказати форму організації роботи (індивідуальна, парна, групова).

Тематика рефератів

1. Домашнє завдання з історії як засіб формування навичок самоосвіти.
2. Використання цифрових технологій в організації самостійної роботи учнів (Google-class, LearningApps, Classtime).
3. Проєктна діяльність як ефективна форма самостійної роботи в історичній освіті.
4. Інтерактивні методи самостійної роботи на уроках історії.
5. Роль вчителя у формуванні мотивації до самостійного навчання в підлітковому віці.

Тестові завдання

1. *Яка основна мета самостійної роботи учнів з історії?*
 - A) Заповнення часу на уроці;
 - B) Розвиток умінь і навичок самостійного здобуття знань;
 - C) Підготовка до контрольної роботи;
 - D) Розважальне доповнення уроку.
2. *До якого виду діяльності належить аналіз історичного документа?*
 - A) Репродуктивна;
 - B) Ігрова;
 - C) Дослідницька;
 - D) Контрольна.
3. *Яка форма організації самостійної роботи найкраще сприяє розвитку навичок співпраці?*
 - A) Індивідуальна;
 - B) Парна;
 - C) Групова;
 - D) Фронтальна.
4. *Що НЕ є прикладом самостійної роботи учнів на уроці історії?*
 - A) Створення ментальної карти;
 - B) Відповідь на питання після пояснення вчителя;
 - C) Написання есе про історичну подію;
 - D) Робота з картою та встановлення маршрутів військових кампаній.

5. Який тип самостійної роботи передбачає творче осмислення вивченого матеріалу?

- А) Репродуктивний;
- В) Практичний;
- С) Контрольний;
- Д) Творчий.

6. До якого виду належить завдання: «Скласти хронологічну таблицю подій»?

- А) Репродуктивна самостійна робота;
- В) Дослідницька діяльність;
- С) Креативна вправа;
- Д) Ігрова форма.

7. Що з наведеного є ознакою якісно організованої самостійної роботи?

- А) Учні виконують завдання мовчки;
- В) Робота виконується без помилок;
- С) Є чітка інструкція та зворотній зв'язок;
- Д) Завдання не потребує часу на пояснення.

8. Хто має ключову роль у мотивації до самостійної роботи учнів?

- А) Батьки;
- В) Вчитель;
- С) Однокласники;
- Д) Директор школи.

9. Домашнє завдання — це приклад:

- А) Контрольної роботи;
- В) Фронтальної діяльності;
- С) Форми самостійної роботи;
- Д) Усної перевірки.

10. Який із методів найбільше сприяє розвитку критичного мислення під час самостійної роботи?

- А) Вивчення напам'ять;
- В) Читання підручника;
- С) Аналіз історичного джерела;
- Д) Відповідь на запитання з ГДЗ.

Питання для обговорення

1. Що таке самостійна робота учнів? Які її основні ознаки?
2. Які види самостійної роботи учнів з історії ви знаєте?

3. У чому полягає відмінність між репродуктивною та творчою самостійною діяльністю?
4. Як самостійна робота впливає на розвиток критичного та історичного мислення?
5. Якими способами вчитель може перевіряти результати самостійної роботи учнів?
6. У чому полягає особливість організації домашнього завдання як частини самостійної роботи?

Рекомендована література

1. Горохівський П. І. Методика викладання історії: Курс лекцій для студентів денної та заочної форм навчання. Умань : ПП Жовтий О.О, 2013. 294 с.
2. Горохівський П.І. Теорія і методика навчання історії: Курс лекцій: Навчальний посібник у 3-х частинах для студентів денної та заочної форми навчання. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2016. 370 с.
3. Железняк М.Г. Теорія та методика навчання історії. Чернівці: Книги-XXI. 2018.
4. Курилів В.І. Методика викладання історії: Навч. посібник / В.І. Курилів. Харків; Торонто: ТОВ Вид-во «Ранок», 2008. 256 с.
5. Методика навчання історії в школі / О.І. Пометун, Г.О. Фрейман. К.: Генеза, 2010. 328 с.
6. Пометун О. І. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі : методичний посібник / О. І. Пометун, Н. М. Гупан, В. С. Власов. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 208 с.
7. Пометун О.І. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2020.
8. Сморжевська О. Основи шкільної історичної освіти : навчальний посібник / О. Сморжевська. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2023. 100 с.
9. Стефанюк Г.В. Розвиток історичного та логічного мислення на уроках історії : навч.-метод. посібник / Г.В. Стефанюк. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, 2018. 62 с.
10. Яковенко Г.Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. 324 с.

Практичне заняття 10. Позакласна та краєзнавча робота в школі

План

1. Організаційні та методичні форми позакласної роботи.
2. Організація планування виховної роботи школи.
3. Краєзнавчий матеріал на уроках історії та у виховній роботі.
4. Роль історичних гуртків у виховній роботі.
5. Вікторини та ігри на історичні теми.

Мета практичного заняття: ознайомити студентів з формами, методами та напрямками позакласної й краєзнавчої роботи у школі; сформувати вміння планувати, організовувати та реалізовувати виховні заходи з використанням історичного та краєзнавчого матеріалу; підкреслити роль історичних гуртків, вікторин та ігор як важливих інструментів формування патріотизму та активної громадянської позиції.

Ключові поняття та терміни: виховна система школи, історико-краєзнавчий гурток, історична вікторина/гра, краєзнавство, методичне забезпечення виховної діяльності, патріотичне виховання, план виховної роботи, позакласна робота.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Скласти сценарій історичної гри/квесту/вікторини для учнів 5-9 класів.

Орієнтовна тематика: «Шляхами героїв УПА», «Козацький лабіринт», «Мандрівка у давній Київ», «Таємниці рідного краю».

Сценарій повинен містити: короткий опис сюжету; 3-5 завдань або станцій; інструменти оцінювання; поради щодо організації.

Завдання 2. Мій шкільний історичний гурток. Створити модель історико-краєзнавчого гуртка, яка повинна містити:

- назву гуртка та логотип;
- мету і завдання;
- план роботи на семестр (мінімум 5 заходів: дослідження, екскурсія, зустріч, гра, творчий конкурс тощо);
- очікувані результати.

Завдання 3. Краєзнавча експедиція: мінідослідження. Обрати історичний об'єкт свого краю (будівля, пам'ятник, історичне місце) й розробити план краєзнавчої екскурсії. Складові плану:

- короткий опис об'єкта (історія, факти);
- легенди або цікаві історії;

- 3 запитання для обговорення з учнями;
- творче завдання (наприклад, фото-есе, мінірепортаж, інтерв'ю тощо)

Тематика рефератів

- 1.Форми і методи позакласної роботи з історії в сучасній школі.
- 2.Місцеве краєзнавство як засіб патріотичного виховання учнів.
- 3.Роль історичного гуртка в системі виховної роботи школи.
- 4.Історія мого краю: проєктні форми роботи з учнями.
- 5.Методика проведення історичних квестів у позаурочний час.
- 6.Аналіз плану виховної роботи школи: сучасні підходи.

Тестові завдання

- 1.*Яка з форм роботи є прикладом позакласної діяльності?*
 - А) Контрольна робота;
 - В) Лекція з історії;
 - С) Екскурсія до краєзнавчого музею;
 - Д) Усне опитування.
 - 2.*Що з наведеного НЕ є основною метою краєзнавчої роботи в школі?*
 - А) Поглиблення знань про рідний край;
 - В) Формування патріотизму;
 - С) Підготовка до ЗНО;
 - Д) Виховання поваги до культурної спадщини.
 - 3.*Укажіть ті твердження, які є хибними:*
 - А) Позакласна робота завжди відбувається у шкільному класі;
 - В) Краєзнавча діяльність розвиває інтерес до рідного краю;
 - С) Історичні гуртки є частиною виховної системи школи;
 - Д) Позакласна робота не потребує планування.
 - 4.*Назвіть три приклади краєзнавчих об'єктів, які можуть бути використані у шкільній виховній роботі*
-
- 5.*Встановіть правильну послідовність етапів підготовки позакласного історичного заходу:*
 - А) Формулювання мети;
 - В) Підготовка матеріалів;
 - С) Аналіз результатів;
 - Д) Проведення заходу.
 - 6.*Вставте пропущене словосполучення:*

«_____» - це вид освітньої діяльності, що розширює і поглиблює знання учнів поза межами обов'язкової програми.

7. Чим відрізняється гурткова робота від разового заходу (2 пункти)?

8. Укажіть правильне визначення поняття «історичний гурток»:

- A) Класна форма навчання історії;
- B) Позакласна діяльність, що об'єднує учнів з інтересом до історії;
- C) Методика контролю знань учнів;
- D) Офіційна організація при міністерстві освіти і науки.

9. Оберіть форми організації позакласної історичної роботи (3 правильні відповіді):

- A) Екскурсії;
- B) Дебати;
- C) ЗНО;
- D) Історичні гуртки;
- E. Картографічні диктанти.

10. Встановіть відповідність між формою діяльності та її описом:

A) Вікторина	1. Пошук історичних фактів про місцевість;
B) Гурток	2. Тривала робота з групою учнів над темою;
C) Екскурсія	3. Мандрівка з навчальною метою;
D) Проект	4. Змагання у знаннях за темою.

Питання для обговорення

1. Які позакласні заходи вам запам'ятались зі шкільних років? Чому саме вони?
2. Які складнощі можуть виникати під час планування виховної роботи? Як їх подолати?
3. Як залучити сучасного учня до історичного гуртка або краєзнавчого проекту? Які інструменти можуть зацікавити молодь?
4. Як інтегрувати краєзнавчий матеріал в уроки історії так, щоб це не виглядало штучно або формально?
5. Чи може позакласна діяльність впливати на вибір професії учнем?
6. Які можливості для співпраці вчителя історії з іншими педагогами при організації позакласних заходів?

7. Чому краєзнавча робота є важливою складовою патріотичного виховання?

Рекомендована література

1. Горохівський П. І. Методика викладання історії: Курс лекцій для студентів денної та заочної форм навчання. Умань : ПП Жовтий О.О., 2013. 294 с.
2. Горохівський П.І. Теорія і методика навчання історії: Курс лекцій: Навчальний посібник у 3-х частинах для студентів денної та заочної форми навчання. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2016. 370 с.
3. Железняк М.Г. Теорія та методика навчання історії. Чернівці: Книги-XXI. 2018.
4. Курилів В.І. Методика викладання історії: Навч. посібник / В.І. Курилів. Харків; Торонто: ТОВ Вид-во «Ранок», 2008. 256 с.
5. Методика навчання історії в школі / О.І. Пометун, Г.О. Фрейман. К.: Генеза, 2010. 328 с.
6. Пометун О. І. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі : методичний посібник / О. І. Пометун, Н. М. Гупан, В. С. Власов. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 208 с.
7. Пометун О.І. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2020.
8. Прокопчук В.С. Шкільне краєзнавство. Навчальний посібник. Київ: Видавництво Кондор, 2011. 338 с.
9. Смержевська О. Основи шкільної історичної освіти : навчальний посібник / О. Смержевська. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2023. 100 с.
10. Яковенко Г.Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. 324 с.

Практичне заняття 11. Образ сучасного педагога

План

1. Сучасний стан суспільствознавчої освіти і учитель історії.
2. Професіограма і професійний портрет вчителя історії.
3. Розвиток професійного портрета вчителя.

Мета практичного заняття: ознайомити студентів із вимогами до сучасного вчителя історії як фахівця і громадянина; розкрити зміст понять «професіограма» та «професійний портрет» педагога; сприяти

усвідомленню значення професійного розвитку вчителя в умовах сучасного суспільства; формувати уявлення про сучасні компетентності та якості, притаманні ефективному педагогу-гуманітарію.

Ключові поняття та терміни: емпатія, ерудиція, компетентність, професіограма, культура мови, професійний портрет учителя, професійне самовдосконалення

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Провести дискусію на тему «Професійний портрет і особистісні якості учителя історії» за пропонованими запитаннями:

1.Професійний портрет учителя історії як відображення сучасного стану підготовки та підвищення кваліфікації: в чому переваги і недоліки?

2. Які основні риси і складові професійного портрету учителя необхідні в умовах пошуку змісту і форм викладання історії.

3. Структуруйте їх за такими напрямками: загальнокультурні, загальнопрофесійні, спеціальні, особистісно психологічні, громадянські.

4.У чому полягає головна мета, завдання, обов'язки та зміст діяльності учителя історії.

5. Якою повинна бути сучасна професіограма учителя історії?

Завдання 2. Написати есе «Мій шкільний учитель історії».

Завдання 3. Дайте об'єктивну оцінку та самооцінку професійно значущих якостей та вмінь учителя, доповнивши перелік своїми пропозиціями

Якості і вміння	Оцінка якостей методом ранжування	Самооцінка (заповнюється після педпрактики)
-----------------	--------------------------------------	---

Доброзичливість; справедливість; моральна відповідальність; громадянська відповідальність; професійна відповідальність; вимогливість; емпатія; толерантність; ерудиція; вміння розуміти учня; вміння дохідливо пояснювати; культура мови; педагогічний оптимізм; організаторські вміння; емоційність; уміння володіти собою; уміння планувати урок.

Тематика рефератів

1.Образ вчителя історії у ХХІ столітті.

2.Критичне мислення як ключова компетентність сучасного вчителя історії.

3.Роль вчителя історії у формуванні громадянської свідомості учнів.

4.Професіограма сучасного вчителя історії: виклики і перспективи.

5. Педагогічна етика і моральна відповідальність вчителя історії.
6. Методичний арсенал сучасного викладача суспільствознавства.

Тестові завдання

1. *Яка роль учителя історії в сучасному суспільствознавчому процесі?*
 - A) Лише передача фактів;
 - B) формування критичного мислення й цінностей;
 - C) Контроль дисципліни;
 - D) Організація дозвілля.
 2. *Що таке професіограма вчителя історії?*
 - A) Графік занять педагога;
 - B) Систематизований опис вимог до професійної діяльності вчителя;
 - C) Виписка з диплома;
 - D) Розклад атестації.
 3. *Які складові включає професійний портрет вчителя історії? (3 правильні відповіді):*
 - A) Знання предмета;
 - B) Педагогічна майстерність;
 - C) Володіння бухгалтерським обліком;
 - D) Етична культура;
 - E) Володіння мовами програмування.
 4. *Встановіть відповідність між видом діяльності та її впливом на розвиток учителя:*

A) Участь у проєктах Erasmus+;	1. Міжнародний досвід, нові методики
B) Проведення відкритого уроку;	2. Розвиток методичної компетентності
C. Самоаналіз власної роботи;	3. Рефлексія, професійне зростання
 5. *Поясніть поняття «професійний портрет учителя історії». Які риси ви вважаєте ключовими для ефективного викладання?*
 6. *Який з наведених варіантів є прикладом професійного зростання вчителя історії?*
 - A) Регулярне проходження курсів підвищення кваліфікації;
 - B) Участь у професійних конкурсах;
 - C) Проведення майстер-класів;
 - D) Усі передічені варіанти.
 7. *Який елемент найбільше сприяє розвитку професійного портрета вчителя:*
-

- A) Наявність вищої освіти;
 - B) Робота в одному навчальному закладі понад 10 років;
 - C) Постійне професійне самовдосконалення;
 - D) Використання готових презентацій.
8. *Що з переліченого відповідає професійно-етичним стандартам учителя (3 правильних відповіді):*
- A) Поважне ставлення до учнів;
 - B) Недискримінаційне викладання;
 - C) Упередженість у ставленні до історичних постатей;
 - D) Дотримання академічної доброчесності;
 - E) Поширення особистих політичних переконань як єдино правильних.
9. *Що характеризує сучасний зміст суспільствознавчих дисциплін у школі:*
- A) Чітке слідкування підрусникам;
 - B) Міжпредметна інтеграція та акцент на громадянські компетентності;
 - C) Обмеження до доступу до інформації;
 - D) Уніфікованість навчальних програм для всіх класів.
10. *Хто є центральною фігурою в реалізації завдань суспільствознавчої освіти:*
- A) Учень;
 - B) Учитель історії;
 - C) Директор школи;
 - D) Шкільний психолог.

Питання для обговорення

1. Якими мають бути основні завдання гуманітарної освіти в умовах війни та суспільної трансформації в Україні?
2. Як змінюється роль учителя історії в умовах диджиталізації освіти?
3. Чи має бути вчитель історії неупередженим у викладанні складних тем: Голодомору, історії УПА, Майдану тощо?
4. Чи може вчитель історії бути лідером думок? Як це впливає на учнів?
5. Якою мірою вчитель має право на власну інтерпретацію історичних подій під час викладання?
6. Чи варто педагогу змінювати свій стиль викладання з урахуванням нових поколінь учнів?
7. Яку роль відіграє самоосвіта у професійному розвитку вчителя історії?

Рекомендована література

1. Горохівський П. І. Методика викладання історії: Курс лекцій для студентів денної та заочної форм навчання. Умань : ПП Жовтий О.О., 2013. 294 с.
2. Горохівський П.І. Теорія і методика навчання історії: Курс лекцій: Навчальний посібник у 3-х частинах для студентів денної та заочної форми навчання. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2016. 370 с.
3. Железняк М.Г. Теорія та методика навчання історії. Чернівці: Книги-XXI. 2018.
4. Курилів В.І. Методика викладання історії: Навч. посібник / В.І. Курилів. Харків; Торонто: ТОВ Вид-во «Ранок», 2008. 256 с.
5. Методика навчання історії в школі / О.І. Пометун, Г.О. Фрейман. К.: Генеза, 2010. 328 с.
6. Олексенко В.П. Формування професійного іміджу сучасного вчителя. Проблеми освіти. 2015. Том 84. С. 258-263.
7. Пометун О. І. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі : методичний посібник / О. І. Пометун, Н. М. Гупан, В. С. Власов. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 208 с.
8. Пометун О.І. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2020.
9. Савченко Н. Професійний імідж викладача як складова його педагогічної майстерності. Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2019. № 17. С. 91-96.
- 10.Сморжевська О. Основи шкільної історичної освіти : навчальний посібник / О. Сморжевська. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2023. 100 с.
- 11.Яковенко Г.Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. 324 с.

Питання до підсумкового контролю з дисципліни «Методика викладання історії»

1. Місце методики навчання історії в системі педагогічних та спеціальних наук.
2. Етапи розвитку історико-методичної думки в Україні та методики навчання історії до XIX ст.
3. Розвиток шкільної історичної освіти у XX ст.
4. Етапи формування нової концепції історичної освіти наприкінці XX-поч. XXI ст.
5. Шкільна історична освіта в країнах Євросоюзу.
6. Структура історичних знань школярів.
7. Історичні факти і поняття та їх роль у вивченні історії.
8. Поняття про вміння в методиці навчання історії.
9. Логічне та історичне мислення: поняття, структура і принципи застосування.
10. Критичне мислення при навчанні історії.
11. Медіаграмотність та шкільна історична освіта.
12. Засоби навчання, їх класифікація і характеристика.
13. Поняття про методи і прийоми навчання історії. Вибір методів і прийомів навчання.
14. Частково-пошуковий (евристичний) та дослідницький методи.
15. Усне слово вчителя.
16. Роль бесіди у вивченні історії. Види бесіди.
17. Здобутки і проблеми українського історичного підручникотворення на сучасному етапі.
18. Основні структурні компоненти підручника історії.
19. Класифікація текстів та особливості використання підручника на уроці історії.
20. Методика роботи з історичним документом.
21. Прийоми роботи з науково-популярною літературою.
22. Художня література на уроках історії, прийоми її використання.
23. Наочні засоби навчання історії, їх види.
24. Умовно-графічна наочність.
25. Методика роботи з історичною картою.
26. Історичні картини та портрети як історичне джерело.
27. Використання карикатур і фото у навчанні історії.
28. Урок – основна форма організації навчально-виховного процесу.
29. Класифікація типів уроків історії.

30. Характеристика уроку узагальнення та систематизації знань, умінь та навичок.
 31. Характеристика уроку перевірки та оцінки знань, умінь та навичок учнів.
 32. Нетрадиційні уроки та методика їх проведення.
 33. Ігрові технології навчання історії.
 34. Завдання та функції перевірки результатів навчання історії.
 35. Види і форми перевірки знань учнів.
 36. Методика усної перевірки знань та вмінь на уроках історії.
 37. Методика письмової перевірки знань та вмінь на уроках історії.
 38. Технології оцінювання рівнів навчальних досягнень учнів з історії на сучасному етапі.
 39. Технологія оцінювання у контексті компетентнісного підходу.
 40. Поняття і види самостійної роботи з історії.
 41. Особливості самостійної роботи учнів з історії.
 42. Самостійна робота учнів на уроках історії.
 43. Домашнє завдання на уроках історії як елемент самостійної роботи учнів.
 44. Організаційні та методичні форми позакласної роботи.
 45. Організація планування виховної роботи школи.
 46. Краєзнавчий матеріал на уроках історії та у виховній роботі.
 47. Роль історичних гуртків у виховній роботі.
 48. Вікторини та ігри на історичні теми.
 49. Сучасний стан суспільствознавчої освіти і учитель історії.
 50. Професіограма і професійний портрет вчителя історії.
 51. Розвиток професійного портрета вчителя.
 52. Компоненти фахової майстерності вчителя історії.
-

Електронне навчальне видання комбінованого використання
Можна використовувати в локальному та мережному режимі

Щербина Ірина Володимирівна

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ

Методичні вказівки
до проведення практичних занять з дисципліни для здобувачів вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня

В авторській редакції

Підписано до розміщення 25.06.2025. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 2,97. Обсяг 1,345 Мб. Зам. № 256/25.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.2009
Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна